

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

**Αἱ νεώτεραι ἐπαναστατικαὶ θεωρίαι.
Κοινωνισμός.**

Ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις υπέθαλψε τὰ τολμηρότατα ὄνειρα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ ἀπ' αὐτῆς ἐξελοῦσα κοινωνία, υπερτιμήσασα τὰς ἑαυτῆς δυνάμεις, μὴ δειλιῶσα πρὸς τὰ παρεντιθέμενα προσκόρματα, ἔσπευδε διὰ μιᾶς σκέψεως νὰ δημιουργήσῃ νέαν τάξιν. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ συνελεύσεις κατὰ τὰ ἐκάστοτε δόγματα ἐζήτουν νὰ μεταβάλλωσιν αὐθαιρέτως τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τῆς κοινωνίας ἐξ ὀνόματος τοῦ λόγου· ἡ δ' Ἐπανάστασις ἐνομοθετεῖτο οὐχὶ ὡς ἔκτακτος ἱστορικὴ ἐμφάνεια καὶ ἀνάγκη, ἀλλ' ὡς πολιτικὸν σύστημα, οὐ τὴν διοργάνωσιν ἐπεζήτουν οἱ ἀπόστολοι αὐτῆς. Νέα συστήματα ἀνηγορεύοντο καὶ ἀνετρέποντο ἐκ περιτροπῆς, χωρὶς νὰ δύνωνται νὰ κορέσωσι τὴν δίψαν ὑπερνευρικῶν ομάδων, ἐπιζητουσῶν μεταβολὰς χάριν αὐτῶν καὶ μόνον, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας. Ὁ Μεταφυσικὸς Φίχτης ἠξίου δι' ἐνὸς συλλογισμοῦ νὰ δημιουργήσῃ τὸν Θεὸν καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς νὰ παραγάγῃ τὸν κόσμον· ἐπίσης καὶ οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτεινον διὰ τοῦ συλλογισμοῦ μόνον ν' ἀνασυνθέσωσι τὴν κοινωνίαν. Θρησκευτικὴ ὁμολογία, πολιτικὰ συντάγματα, κώδικες, πᾶν ἠθικὸν δόγμα καὶ πᾶσα ἰδέα παρεσύροντο ἀκαταπαύστως ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ρεύματος. Ἐντεῦθεν ἡ ἀστασία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἀνικανότης πρὸς σύστασιν ἐμπέδου καθεστῶτος.

Ἐν τῷ ἐπαναστατικῷ κυκεῶνι ἐκηρύχθησαν αἱ τολμηρόταται τῶν θεωριῶν περὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας. Προφήτης τῆς γενεᾶς ἐκείνης ἦτο ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Ρουσσώ· ἡ δὲ ἀπέχθεια αὐτοῦ κατὰ τε τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογενείας ἔμελλε νὰ τύχῃ ἐνθουσιωδῶν ἀποστόλων. Οὕτως ἐλάμβανε τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ ὄθησιν ὁ σύγχρονος Κομμουνισμός, ἀξιῶν αὐτοβούλως ν' ἀνακαινίσῃ τὸν κόσμον.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογενείας, ἰδίᾳ δὲ τῆς

πρώτης εἶχε καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπασχολήσῃ τὰ πνεύματα. Ὁ Μαβλῆς θαυμάζει τὴν ἰησουϊτικὴν πολιτείαν τῆς Παραγουάης, ἐρειδομένην ἐπὶ κοινοκτημονικῶν βάσεων· ὁ δὲ Brissot de Parville δὲν διστάζει ν' ἀποκαλέσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν κλοπὴν. Κατὰ τὴν Ἐπαναστάσιν τὸ πρόβλημα τῆς ἰδιοκτησίας τίθεται ἐπὶ τοῦ τάπητος, ὅπως καὶ τοσαῦτα ἄλλα κοινωνικὰ κάθεστῶτα. Ἡ ἰδιοκτησία προσεβλήθη, μόλις δὲ ἠδυνήθη νὰ διεκφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταργήσεως χάρις τῇ εὐγλώττῳ παρεμβάσει τοῦ Γιρονδίνου Μπερνιῶ. Ἐπίσης μετὰ τινα χρόνον ἀπέτυχε καὶ ἡ συνωμοτικὴ κατ' αὐτῆς ἀπόπειρα τῶν περὶ τὸν Γράκχον *Babouf* φίλων τῆς ἰσότητος.

Ἡ προπῆ τῶν ἀνθρώπων πρὸς βελτίωσιν τοῦ καθεστῶτος αὐτῶν ἐπὶ νέων βάσεων σκοπιμωτέρων καὶ χρησιμωτέρων ἐκδηλοῦται κατὰ μείζονα λόγον ἐκάστοτε ἐν ἐπαναστατικαῖς περιόδοις. Ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ μᾶλλον προσήκοντος τρόπου τῆς κοινωνικῆς βελτιώσεως προτείνονται ὡς πανάκεια ἡ κατάργησις τῶν θεμελιωδεδεστώτων θεσμῶν καὶ ὑπὲρ πάντας ἡ τῆς ἰδιοκτησίας, ἢ ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς κατὰ τρόπον, αἶροντα τὴν ἀνισότητά καὶ ἰδρύοντα νέον καθεστῶς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος. Ἰσότης κοινωνικὴ, ἀστικὴ, πολιτικὴ, ἀφευκτον ἔξει ἐπακολούθημα τὴν ἐπιζήτησιν ἰσότητος ἢ μᾶλλον κοινότητος τῶν κτήσεων.

Τοιοῦτο εἶνε τὸ πρόβλημα, τὸ ἔκπαλαι τεθειμένον, ὑπὲρ πᾶσαν δ' ἄλλην ἐποχὴν σήμερον ἀπασχολοῦν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πολιτικὴν.

Πρώτη ἀπόπειρα κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ Ριχάρδου Ὁββεν. Μαθητὴς οὗτος τοῦ Βένθου, ἀλλ' ἅμα καὶ τοῦ Ρουσσώ, οὐ ἡ Κοινωνικὴ Συμβόλη ἀποκαλύπτεται ἀνὰ πᾶσαν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὁββεν σελίδα, ἀπεπειράθη νὰ ὀργανώσῃ νέαν κοινωνίαν διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ κοινωνία αὕτη, *Νέα Ἀρμονία*, ἣς ἀπόπειρα ἐγένετο ἐν Ἀμερικῇ, σκοπὸν προὔτιθετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κοινωνικὴν ἐνότητα τῶν κτήσεων, αἰρομένης οὕτω πάσης ἀφορμῆς ἐρίδων καὶ στάσεων. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν.

Ἐνῶ ὁ Ὁββεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ εἰργάζετο πρὸς πραγμάτωσιν μεταρρυθμιστικῶν κοινωνικῶν εἰδώλων, ἐν Γαλλίᾳ ὁ Σαιν-Σίμων παρίστατο ἀπόστολος καὶ νομοθέτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους(1).

(1) Oeuvres de Saint-Simon.

Ὡς εἰς τὸν Μωϋσῆ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ τῶν Ἑλαιῶν, ἀπεκάλυψεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν νέον τῆς Ἀνθρωπότητος Νόμον διὰ τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ νόμος οὗτος εἶνε ὁ τῆς παγκοσμίου ἐνότητος. Ἡ ἀνθρωπότης εἶνε κατ' αὐτὸν περιληπτικὸν ὄν, φυσιολογικῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἀναπτυσσόμενον. Ὁ νόμος τῆς προόδου εἶνε ἱστορικὸς νόμος. Κατὰ πρῶτον κρατεῖ ἐν τῇ ἀνελιξίᾳ αὐτῆς τὸ μῖσος μεταξὺ ἀτόμων, οἰκογενειῶν, πόλεων, ἔθνων, περιφρόνησις τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἰσχυρὸς φονεύει ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι τὸν ἀσθενέστερον, μετὰ ταῦτα καθίστησιν αὐτὸν δοῦλον, εἶτα δουλοπάροικον, μέχρις οὗ βλαστήσῃ ἐν τῇ συνειδήσει πάντων τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος.

Συνφθὰ τῷ νέῳ τούτῳ νόμῳ δεόν νὰ τροποποιηθῶσιν ἅπαντες οἱ θεσμοὶ τῆς κοινωνίας, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἰδιοκτησία.

Πάλαι τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας ἀπέρρεεν ἀπὸ τῆς φυσικῆς ἰσχύος, τῆς ἀρπαγῆς, τῆς κατακτήσεως, τῆς βίας, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἀσθενεστέρου ὑπὸ τοῦ πονηροτέρου. Ἄλλ' ἐν τῷ μέλλοντι ἀφετηρία τῆς ἰδιοκτησίας πρέπει νὰ καταστῇ ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἰκανότης. Ἐκαστος κατὰ τὴν ἰκανότητά αὐτοῦ. Τοιοῦτον ἔσται τὸ δόγμα τοῦ μέλλοντος ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ σημερινὸν αὐτῆς καθεστῶς παρίστησιν οἰκτρὰν εἰκόνα ἀναρχίας καὶ ἀμοιβαίου τῶν ἀνθρώπων ἀγῶνος. Ἐξ ὀνόματος τοῦ δικαίου καὶ τοῦ κύρους τοῦ παρελθόντος τάξις προνομιούχων ζῆ ἐκ τῆς τῶν πολλῶν ἐργασίας, ὑποθάλπεται δὲ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐργατικωτέρου καὶ παραγωγικωτέρου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ὄφελος τῶν γινωσκόντων μόνον νὰ καταστρέφωσιν. Ὡς ἐκ τῆς κρατούσης ἀναρχίας οὐδεμία καθολικὴ ἀρχὴ διευθύνει τὰ κατὰ τὴν ἰδιοκτησίαν. Ὁ κεφαλαιοῦχος ἢ ὁ ἰδιοκτῆτης διανέμουςιν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀξίας τῶν ἐργατικῶν ἐκάστου δυνάμεων τὴν ἐργασίαν, ἥτις διεξάγεται τυχαίως καὶ ἀσυνειδήτως.

Πρὸς ἄρσιν τῆς καταστάσεως ταύτης προτείνεται ὑπὸ τοῦ Σαιν-Σίμωνος ἡ ὀργάνωσις τῆς βιομηχανίας, ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ὁ σύνδεσμος τῶν ἀτομικῶν καὶ μεμονωμένων δυνάμεων εἰς ἐνιαίαν, καθολικὴν καὶ ἰσχυράν. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ἄρα καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, ἀνατίθεται εἰς τὸν κεκτημένον τὴν προσήκουσαν ἰκανότητα, δυνάμενον ἀπὸ περιωπῆς νὰ ἐπιβλέπῃ τὰς

ἀνάγκας καὶ νὰ κινῆ τὰς δυνάμεις τῆς μηχανῆς. Μέχρι τοῦδε κρατεῖ σύγχυσις ἐν τῇ ἐργασίᾳ ὡς ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πόλεμος διαιωνιζόμενος ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ὑπὸ νέον ἐκάστοτε τύπον. Οὕτω δὲ διαφθείρεται ἡ ἠθικότης τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Ἄλλ' ὅταν ἐκλίπη ἡ κρατοῦσα τάξις, θέλει ἐπέλθῃ κρείττων συνεννόησις μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἀκριβεστέρα εἰδοποιήσις τῆς ἐργασίας, δικαιότερα δ' ἐκτίμησις καὶ ἀμοιβὴ αὐτῆς. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τοῦ νομοθετικοῦ κύρους τῆς πολιτείας, ἀναλαμβάνουσης τὴν μεταρρυθμισιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ βιομηχανία θέλει καταστῆ ἐν τῷ μέλλοντι σπουδαία πολιτικὴ δύναμις, παρ' ὅσον ἦτο ὁ πόλεμος ἐν ταῖς πολεμικωτέραις πολιτείαις τῆς ἀρχαιότητος. Ἐκ τῆς κατισχύσεως δ' αὐτῆς θέλει ἐπέλθῃ ἡ κοινωνικὴ παλιγγενεσία ἄνευ τῶν βιαίων ἐπαναστάσεων, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἐχαρακτῆρίζον πᾶσαν ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Σαλν - Σίμων ἐσκέφθη νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἰδίᾳ δὲ τὴν θρησκείαν, ὀφείλουσαν νὰ ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἧς προφήτης ἔμελλε νὰ καταστῆ αὐτὸς ὁ καινοτόμος. Τὸ κήρυγμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἶχον συνεχίσει ἐπὶ τινα χρόνον ἀπόστολοι, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ὧν οἱ μὲν παρέμειναν ὀρθόδοξοι, οἱ δ' ἀπεσκίρτησαν σὺν τῷ χρόνῳ. Οὕτως ὁ κατ' ἀρχὰς συνεργασθεὶς μετ' αὐτοῦ Λύγουστος Κόντης, ὁ προφήτης τοῦ Θετικισμοῦ, τρέπεται, ζῶντος ἔτι τοῦ διδασκάλου, ἰδίαν πορείαν, δημιουργῶν νέαν θεωρίαν τῆς ἱστορίας ἐν τρισὶ περιόδοις, τῇ θεολογικῇ, τῇ μεταφυσικῇ καὶ τῇ θετικῇ. Ὁ Πέτρος Λερού ἀσπάζεται ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, τῇ Ἀνθρωπότητι, σαινσιμωνικὰς ιδέας, ἵνα τραπῆ βραδύτερον χιμαιρικωτέραν πορείαν. Ἀλλὰ τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως κρατοῦσι τὸν μῖτον ὁ *Enfantin* καὶ ὁ *Bazard*, ἰδρύσαντες Ἐκκλησίαν πρὸς διάδοσιν τῶν δογμάτων τῆς κοινωνικῆς ταύτης παλιγγενεσίας, μέχρις οὗ ἡ ἀστυνομία ἐπεμβᾶσα, ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ἐλευθέραν διδασκαλίαν αὐτῶν, ἀνηθίκων ἐν πολλοῖς, ἠκιστα δὲ τοῦ γελοίου ἀπεχόντων.

Συγχρόνως ἐν Γαλλίᾳ ὁ Κάρολος Φουριέρος ἐπεζήτησε τὴν διοργάνωσιν τῆς κοινωνίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας (1).

(1) *Oeuvres Completes.*

Ἐν τῷ συστήματι αὐτοῦ τέλεον καταργοῦνται ἀμφότεροι οὔτοι οἱ θεμελιώδεις θεσμοί, καθιεροῦται δὲ τὸ σύστημα τοῦ στρατῶνος ἢ τοῦ ἵπποφορβείου ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων. Τεράστιον οἰκοδόμημα, φέρον τὴν παράδοξον ὀνομασίαν *Φαλαγγεῖον*, ἔσται ἡ κατοικία τῆς *Φάλαγγος*, κοινότητος ἀποτελουμένης ἐκ τριακοσίων ἢ τετρακοσίων οἰκογενειῶν, ἐκπροσωπουσῶν ἐνιαίαν οἰκογένειαν, συνηνωμένων πρὸς ἐργασίαν, καλλιέργειαν καὶ βιομηχανίαν καὶ διανεμομένων εἰς κεφάλαιον, ἐργασίαν καὶ εὐφυΐαν. Τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τὸ τρίτον ἔσται τὸ μέρημα τοῦ κεφαλαίου, τὰ πέντε δωδέκατα τῆς ἐργασίας καὶ τὸ ἕν τέταρτον τῆς εὐφυΐας. Τοιαύτης ἀναλογίας καθισταμένης μεταξὺ ἐργασίας καὶ καταναλώσεως, θέλει ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἄρμονία, ὁ δὲ ἄνθρωπος θέλει δώσῃ ἐλευθέραν διέξοδον εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ. Οὕτω θέλει συμβαίῃ τὸ ἀντίθετον τῶν νῦν συμβαινόντων· ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ τὰ πάθη, τὸ μὲν ἀφιέμενα ἐλεύθερα, τὸ δὲ δαμαζόμενα, θὰ ὠθῶσι τὸ ἄτομον πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀπολαύσεις, ἀμυθήτους εὐχαριστήσεις, ἃς ὑπισχνεῖται ἐκάστη ἐν τῷ *Φαλαγγεῖῳ* ἡμέρα. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου αἴρεται ὁ ἀνταγωνισμὸς κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἐκλείπει τὸ ἐλαττήριον τοῦ συμφέροντος, ἡ δὲ ἐργασία καθίσταται ἀνθρώπινος νόμος. Ἐκαστος ἀνταμείβεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἰκανότητα αὐτοῦ.

Μετὰ τῆς ἰδιοκτησίας ὁ Φουριέρος ἀναλαμβάνει νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ὁ ἐλεύθερος ἐν τῷ *Φαλαγγεῖῳ* ἔρως μετασχηματίζει εἰς προτερήματα τὰ πλείστα τῶν ἐλαττωμάτων. Κατὰ τὸ νέον σύστημα σὺν τοῖς ἄλλοις πᾶσα γυνὴ δικαιούται νὰ ἔχῃ συγχρόνως ἓνα σύζυγον, ἐξ οὗ νὰ παραγάγῃ δύο τέκνα, ἓνα γεννήτορα, ἐξ οὗ νὰ γεννήσῃ ἓν τέκνον καὶ ἓνα ἐραστὴν προνομιούχον.

Τοιαῦται εἶνε αἱ ἰδέαι τῶν χρόνων ἐκείνων σκοτειναί, μεταφυσικαί, ἀκατάληπτοι, ὄνειρα θερινῆς νυκτός, ἐκδηλούμενα εἴτε ἐν συγγράμμασι, φέρουσιν ἐπιστημονικὴν μορφήν, εἴτε ἐν ποιήμασι καὶ μυθιστορίαις. Οὕτω συνετάχθησαν τὸ εἰς *Ἰκαρίαν ταξείδιον*, τὰ *Ἀπόκρυφα τῶν Παρισίων*, ὁ *Βακοσυλλέκτης τῶν Παρισίων* σὺν τοσοῦτοις ἄλλοις.

Ἡ κοινωνία, μῖσος πνέουσα κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἐπεζήτει τι καινοφανές καὶ δὲν διστάζει ν' ἀποδεχθῆ ὡς σωτήριον καὶ τὸ μᾶλλον μυσερὸν καὶ τὸ μᾶλλον ἀποτρόπαιον καὶ τὸ μᾶλλον γελοῖον κήρυγμα.

Ὁ Λουδοβίκος Βλάγκ ἐζήτησεν ἐπίσης νὰ ὑποτυπώσῃ τρόπον αὐ-

σεως τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ιδιοκτησίας(1). Αὐτῇ ἀπόκειται σήμερον νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν καταστρεπτικὸν ἀγῶνα τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, αἴρουσα τὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ διοργανοῦσα τὴν ἐργασίαν διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ κεφαλαίου.

Ἡ κυβέρνησις δέον νὰ συνομολογήσῃ δάνειον πρὸς σύστασιν ἐργοστασίων τῶν σπουδαιωτάτων κλάδων τῆς βιομηχανίας. Τὰ δ' ἐξ αὐτοῦ κεφάλαια θέλουσι χορηγηθῆ ὑπ' αὐτῆς δωρεὰν εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἅτινα θὰ διέπωνται ὑπὸ κανονισμῶν, ἐχόντων κῦρος νόμου. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ὁ ἀνταγωνισμὸς τῆς πολιτείας θέλει καταστρέψῃ τὰ μικρὰ κεφάλαια, ἐξαναγκάζων αὐτὰ ν' ἀπορροφηθῶσιν ἐν τῷ μεγάλῳ κεφαλαίῳ ἐπι εὐθηνότερα παραγωγῇ. Οὕτως ἡ Πολιτεία ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου καταναγκασμοῦ ἔσται ὁ μόνος τῆς βιομηχανίας παράγων, αὐτῇ μόνη κερκτημένη τὰς μηχανάς, τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, τοὺς ἐργάτας καὶ διαθέτουσα αὐτοβούλως τοὺς μισθοὺς καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν δὲ νόμον τῆς διοργανώσεως ὑποβληθήσεται καὶ ἡ γεωργία, κηρυττομένης τῆς ἐγγείου ιδιοκτησίας κοινῆς καὶ ἀναπαλλοτριώτου.

Ἀλλὰ τὸ ὑπέρτατον τῆς συγχύσεως παραλήρημα ἐν Γαλλίᾳ ἔμελλε νὰ εἴπῃ ὁ πολὺς σοφιστὴς Προυδῶν, ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς τῆς Ἀναρχίας(2). Ὁ διαλεκτικώτατος ἴσως τῶν ἀνατρεπτικῶν συγγραφέων τοῦ αἰῶνος ἐκήρυξε τὴν ιδιοκτησίαν κλοπὴν, τὸν δὲ Θεὸν τὸ κακόν. Ἰκατ' αὐτὸν ἂν ζῆ ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ κοινωνίᾳ χάριν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀσφαλείας, δὲν ζῆ καὶ χάριν τῆς ιδιοκτησίας. Οὕσα αὕτη φυσικὸν δικαίωμα, δὲν εἶνε καὶ κοινωνικόν, ἀλλ' ἀντικοινωνικόν, διότι ιδιοκτησία καὶ κοινωνία εἶνε πράγματα ἀμοιβαίως ἀπεχθανόμενα ἀλληλα. Ἄρα ἐπιβάλλεται τοῖς ἀνθρώποις ἡ καταστροφὴ τῆς κοινωνίας ἢ ἡ ἐξόντωσις τῆς ιδιοκτησίας.

Ὁ ἀληθὴς, ὁ φιλοσοφικὸς τύπος τῆς κυβερνήσεως εἶνε ἡ Ἀναρχία, ἔλλειψις παντὸς κυριάρχου· πρὸς τὸν τύπον δὲ τοῦτον ὁσημέραι προσεγγίζει ἡ ἀνθρωπότης. Ὄταν αὕτη καταστρέψῃ πᾶσαν κυβέρνησιν καὶ ἀνατρέψῃ τοὺς βωμοὺς παντὸς Θεοῦ, τότε θὰ καταστῇ ὄντως ἐλευ-

(1) Organisation du Travail.

(2) Qu'est-ce que la Propriété κτλ.

θέρα· διότι Θεός εἶνε μωρία καὶ ἀνανδρία, ὑποκρισία καὶ ψεῦδος· τυραννία καὶ ἀθλιότης, τὸ κακόν.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἀναρχικὸν πνεῦμα διεξήγετο ἡ μεταρρυθμιστικὴ ἐργασία ἐν Γερμανίᾳ. Διὰ τοὺς πέραν τοῦ Ρήνου ἐπαναστατικοὺς οἱ Παρίσιοι ἦσαν ἡ Ἱερουσαλήμ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πόλις, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ὁποίας ἐξελίσσεται ἡ εὐρωπαϊκὴ ἱστορία. Ἰδίᾳ τὰ ἐπαναστατικὰ τῆς Γαλλίας δόγματα καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ, καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀπεδέχετο ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἡ κληθεῖσα ἀριστερὰ πτέρυξ τῆς ἐγγελειανῆς αἰρέσεως. Ὁ μὲν Δαυὶδ Στράκους ἠρνεῖτο τὴν θειότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ δὲ Λουδοβίκος Φάγερμπαχ ἐχαρακτήριζε τὴν θρησκείαν προῖον τῆς πλεονεξίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀποξενούσαν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς κόσμου καὶ τῆς λογικῆς αὐτοῦ ἐρεύνης, ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης, θυσιάζουσαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν πίστιν, τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν θεότητα, ἀπορροφῶσαν τὰς καλλίστας τῆς ἠθικῆς δυνάμεις καὶ ὡς τὴν πηγὴν τῆς δεισιδαιμονίας, τοῦ φανατισμοῦ, τῆς θρησκευτικῆς καταδιώξεως.

Ἐν τῇ τεταραγμένη ταύτῃ ἠθικῇ καὶ πολιτικῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὁ Κοινωνισμὸς μετ' ἀσυνήθους διαλεκτικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου μετεχειρίσθη τὰ ἰσχυρότατα τῶν ὀπλῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς ἀνακαινίσεως πρωτίστως διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ἐπὶ νέων βάσεων. Ὁ Νεοεγγελειανὸς Κάρολος Μάρξ κηρύττει τὸ *Κεφάλαιον* τὸν ἔκπαλαι τύραννον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀποστάζοντα αἵματος καὶ ἰλύος, κωλύοντα δὲ τὸν ἐργάτην νὰ καταστῇ ἐλεύθερος(2). Ἐκ τοῦ κεφαλαίου προέρχεται ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης καὶ ἀδικία. Περιορισθέντος τούτου εἰς χεῖρας ὀλίγων, ηὔξήθησαν μὲν αὐτοῦ τὰ προνόμια, ἐπληθύνθη δὲ ἡ ἀθλιότης, ἡ ἐκμετάλλευσίς καὶ ἡ δουλεία τῆς μεγάλης τοῦ λαοῦ τάξεως. Πρωτίστον μέλημα τῆς νέας κοινωνίας εἶνε ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο πολεμίων στοιχείων τῆς οικονομικῆς τῶν λαῶν ἀναπτύξεως, τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ἡ ἀποκέντρωσις τοῦ πρώτου καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς δευτέρας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ κεφάλαιον ἀρνεῖται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἐργασίας, ὀφείλει αὕτη νὰ πράξῃ τοῦτο, προσφεύγουσα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ βίαια μέσα, εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

(2) *Das Capital* κτλ.

Ἡ Ἐπανάστασις εἶνε ὁ τελευταῖος λόγος τῆς θεωρίας ταύτης. Ἐπανάστασις κατὰ τοῦ κεφαλαίου, παρακωλύοντος τὴν ἐλευθέραν ἐξέλιξιν τῆς ἐργασίας· ἐπανάστασις κατὰ τῶν κρατούντων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν· κατὰ τῆς μέσης τάξεως, ἣτις ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, δεσπόζει διὰ τοῦ χρήματος τῆς ἐργατικῆς τάξεως· ἐπανάστασις καὶ κατ' αὐτῶν τῶν μικροεμπόρων, βιομηχάνων καὶ χειρωνάκτων, συμπραττόντων τῇ τρίτῃ τάξει καὶ παρακωλυόντων τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῶν ἐργατῶν, μόνων πράγματι ἐκπροσωποῦντων τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Τοιοῦτον τὸ διεθνὲς κήρυγμα τοῦ Γερμανοῦ κοσμοπολίτου, ιδρύσαντος τὴν πολυθρύλητον Διεθνή, συνωμοτικὸν δεσμὸν τῶν ἐργατῶν κατὰ τῶν κεφαλαιούχων, ἐπιζητούντων τὴν πραγμάτωσιν τοῦ κηρύγματος διὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ πετρελαίου.

Ἄλλ' ὁ Μεσσίας τοῦ Κοινωνισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ εἶνε ὁ Φερδινάνδος Λασσάλλ, λαβὼν δόγμα τῆς σκέψεως αὐτοῦ τὸ πολυθρύλητον τοῦ Ἡρακλείτου τὰ πάντα ρεῖ (1). Οὐδὲν τὸ σταθερὸν ἐν τῷ καθ' ἐκάστην ἀλλοιουμένῳ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ μεγάλοι θεσμοὶ τῆς κοινωνίας εἶνε ἱστορικαί, οὐχὶ δὲ λογικαὶ κατηγορίαι, δυνάμεναι ν' ἀλλοιωθῶσι κατὰ τὰς ἐκάστοτε κρατούσας ιδέας. Πᾶσα ἱστορικὴ περίοδος εἶνε αὐτόνομος, οὐδεμίᾳ διατελεῖ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἄλλης, οὐδ' ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐνεργοῦν ὡς δίκαιον ὃ τι ἀντιφάσκει πρὸς τὴν συνείδησιν αὐτῆς.

Ἐπαναστάτης ἐκ συστήματος, ἐκ μελέτης, ἐκ τῆς ἱστορίας, λαμβάνει ζωηρὸν μέρος εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ καθίσταται ὁ θεωρητικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Μεσσίας καὶ ὁ ἡγέτης τῆς τετάρτης τάξεως, τῶν ἐργατῶν, τοῦ νέου τούτου παράγοντος τῆς ἱστορίας. Αὕτη μέχρι τῶν 1848 ἦτο τὸ ἔργον μιᾶς μόνης ομάδος, τῶν ἡγεμόνων, τῶν ἱερέων, τῶν εὐγενῶν, τῶν πλουσίων. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ τετάρτη τάξις δικαιούται νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας *l'État c'est moi*. Ἡ νέα αὕτη τάξις εἶνε ταυτόσημος τῷ ὅλῳ ἀνθρωπίνῳ γένει· διαφόρως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης τάξεως σκεπτομένη συλλαμβάνει ἄλλως τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας. Κατὰ τὴν ἠθικὴν ιδέαν τῆς τρίτης τάξεως τὸ ἄτομον ἀφίσταται

(1) Das System der erworbenen Rechte — Arbeiterprogramm κ. τ. λ.

εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Καὶ ἂν μὲν εἶμεθα πάντες ἐξίσου ἰσχυροὶ, ἐξίσου ἱκανοὶ, ἐξίσου ἀνεπτυγμένοι καὶ πλούσιοι, ἡ ἰδέα αὕτη θὰ ἦτο ἠθικὴ καὶ ἐπαρκής· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶμεθα τοιοῦτοι, ὁ ἰσχυρότατος, ὁ ἱκανώτατος καὶ ὁ πλουσιώτατος ἐκμεταλλεύονται τὸν μὴ τοιοῦτον. Τούναντίον ἠθικὴ ἰδέα τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἶνε οὐχὶ ἡ ἐλευθέρᾳ ἐξάσκησις τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων ὑπὸ τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς κοινότητος ὀργάνωσις αὐτῶν. Σκοπὸς ἄρα τῆς πολιτείας δὲν εἶνε ἡ ἐξασφάλις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς πραγμάτωσις τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ σκοπῶν. Ἡ φιλοπονία καὶ ἡ φειδῶ τῶν ἐργατικῶν τάξεων δὲν δύνανται νὰ ἀποσοβήσωσι τὴν κοινωνικὴν δυσμοίριαν, οὐδὲ νὰ παρακωλύσωσι τὴν δεσποτείαν τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τῆς ἐργασίας. Πρέπει νὰ προσέλθῃ ἐπίκουρος ἡ Πολιτεία· ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ κατορθωθῇ μόνον διὰ τῆς πανδήμου ψηφοφορίας, ἧς δυνάμει ὁ ἐργάτης, λαμβάνων συμμετοχὴν εἰς τὰ τῆς πολιτείας καὶ τῆς κυβερνήσεως, θέλει φροντίσῃ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ἰδίας τάξεως.

Ἐπὶ τῶν δογμάτων τούτων ἐρεῖδεται σήμερον ἡ κοινωνιστικὴ ἐργασία τοῦ αἰῶνος οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ ἱστορικὸς Γερβίνος προεφήτευσεν μεγάλην ἐπανάστασιν τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, πρὸς ἣν παραβαλλομένη ἡ τοῦ 1789 ἔσται εἰδύλλιον. Διατελεῖ ἄρα ἡ ἀνθρωπότης ἐν ταῖς παραμοναῖς τοιαύτης κρίσεως; καὶ πρέπει ν' ἀναμείνῃ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν λεηλασίαν νέων τοῦ αἰῶνος βαρβάρων, καταστρεφόντων τὰ μνημεῖα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς εὐφυίας τῶν παρελθουσῶν γενεῶν, ὡσεὶ εἰς μηδεμίαν μετ' αὐτῶν διετέλουν σχέσιν; Ἔσονται οὗτοι χείρονες τῶν Κίμβρων, τῶν Γότθων καὶ τῶν Βανδῆλων, τῶν θείων τούτων μαστίγων τῆς ἱστορικῆς ἐκδικήσεως, ἐστερημένοι παντὸς ιδεώδους, ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἐπιστήμην, πρὸς τὴν τέχνην, πρὸς τὸν καλούμενον πολιτισμόν, ὅστις εἶνε τὸ πόρισμα τῆς ἐργασίας τῶν ιδεῶν τούτων, αἵτινες ἀναθεματίζονται σήμερον ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ Μηδενισμοῦ καὶ τῆς Ἀναρχίας; Πρέπει νὰ παύσῃ λειτουργοῦσα ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ αἰσθημα, ν' ἀφεθῇ δὲ ἡ διεύθυνσις τῶν κοινωνιῶν εἰς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἐνστικτα; Ἡ Κοινότης τῶν Παρισίων καὶ τῆς Καρθαγένης μαρτυροῦσιν ὅποια τὰ ἐπακόλουθα τοῦ θριάμβου τοιούτων ιδεῶν, δη-

μιουργημάτων ὑπερνευρικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ θρίαμβος αὐτῶν ἔσται ἡ ἐπαλήθευσις ζοφερᾶς προφητείας ποιητοῦ περὶ τῆς τύχης τῶν Παρισίων, τῆς προρρήσεως τοῦ Μακώλαιου περὶ μελλούσης καταστροφῆς τῶν μεγάλων πόλεων, ἐν ἣ περιπτώσει ἡ τύχη τῶν πολιτειῶν θὰ ἐξηρτᾶτο ἐφεξῆς ἐκ τῆς τύχης τῆς ψήφου καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐλαχίστην κεκτημένων πολιτικὴν συνείδησιν καὶ ἠθικὴν αὐτονομίαν, παρασυρομένων ὑπὸ τοῦ εὐτελεστάτου συμφέροντος, ἐκλεγουσῶν τὰς ἀρχὰς μεταξὺ ἡμίσεως προγεύματος καὶ ἡμίσεως γεύματος. Ἡ κοινωνιστικὴ δημοκρατία, ὑφ' οὗς ὄρους προκηρύσσεται, ἔσται ἡ ἀφετηρὶς τριαύτης καταστάσεως, ἐν ἣ θέλει ἀρχῆ οὐχὶ ὁ λόγος καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνομία, ἐπακόλουθα ταπεινοτάτων ὑλιστικῶν ροπῶν καὶ ἐνστίκτων.

Πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἐκ τῶν τοιούτων ἰδεῶν ἐπαπειλουμένου κινδύνου ἐξεδηλώθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, ὁ καλούμενος ἀπὸ καθέδρας Κοινωνισμὸς καὶ ὁ πολιτειακός. Καθ' ὅσον τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, ἡ πάλιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ἐκδηλοῦται ἀπειλητικώτερον, κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐνεργὸς πολιτικὴ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐρευνήσωσι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο φαινόμενον, νὰ διακανονίσωσιν αὐτό, νὰ ὑποδείξωσι τὸν τρόπον τῆς ἀποσοβῆσεως τοῦ ἐπαπειλουμένου κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως κινδύνου. Ἡ ἐπιστήμη, αἱ ιδέαι, ὀφείλουσιν ἐκάστοτε νὰ ἰθύνωσι τὸν κόσμον, εἶνε δὲ παρήγορον γεγονός διὰ τὴν ἱστορίαν ἡ ἐμφάνεια αὐτῆς ὡς ἀγαθοποιοῦ δυνάμεως ἐν ἡμέραις κρίσεως. Ὁ ἐπαναστατικὸς Κοινωνισμὸς, ἡ διὰ τῆς βίας τουτέστιν ἀνατροπὴ καὶ μεταμόρφωσις τοῦ ὑφισταμένου καθεστώτος, ἦτο δίκαιον νὰ πολεμηθῆ, ἀλλ' οὐχὶ τόσο διὰ τῶν ὄπλων τῆς ἀρνήσεως, ὅσον διὰ τῶν ὄπλων τῆς κριτικῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτικῆς νηφαλιότητος, ἥτις κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ ἐκπροσωπῆται ὑπὸ τῶν ἐκασταχοῦ κυβερνήσεων. Εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν παρέχει ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη. Ἡ ἀνθρωπότης διατελεῖ ἔτι μακρὰν τοῦ σημείου ἐκείνου, εἰς ὃ πρέπει νὰ προσεγγίσῃ πρὸς ποιάν τινα λύσιν τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν προβλημάτων, πρωτίστως δὲ τοῦ τῆς ιδιοκτησίας, ἀλλὰ τούτου ἕνεκα κέκληται ἡ ἐπιστήμη διὰ τοῦ ὑπερόχου αὐτῆς κύρους νὰ προδιαγράψῃ τὴν τρίβον, ἣν ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιζητουμένου ἔργου. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ

ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀγωνίζεται ἤδη νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς προσηκούσης λύσεως τοῦ μεγάλου προβλήματος, ἀποσοβοῦσα, εἰ δυνατόν, τὸν κίνδυνον ἀύθαιρέτου λύσεως διὰ τῆς βίας καὶ τῶν καταστροφῶν, ὡς ἐπιζητοῦσιν οἱ ἐπαναστατικοὶ τοῦ κοινωνιστικοῦ κηρύγματος ἀπόστολοι.

Τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος κατὰ τὰς αὐτὰς συντηρητικὰς καὶ μεμετρημένας ιδέας ἐπιζητεῖ ἅμα, ἐν Γερμανίᾳ πρωτίστως, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ σχολὴ τοῦ πολιτειακοῦ κοινωνισμοῦ (Socialisme d'Etat) διὰ προσφόρων νομοθετικῶν μέτρων, ἱκανῶν νὰ ἀνακουφίσωσι τὴν ἐργατικὴν τάξιν, τιθεμένην κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑπὸ τινὰ κηδεμονίαν τῆς πολιτείας. "Ὅσον εἶνε ἀγαθὴ καὶ εὐγενής ἡ πρόθεσις τῆς τοιαύτης ἐργασίας, ἀναγκαῖα δ' ὅπως δῆποτε διὰ τὸ παρόν, κατὰ τοσοῦτον εἶνε ἀμφίβηλος ἡ σκοπιμότης αὐτῆς διὰ τὸ μέλλον. Ἀναντιρρήτως ἡ λύσις πάντων τῶν ἐπικινδύνων προβλημάτων πρέπει νὰ ἐπιχειρηθῇ ὑπὸ τῆς ὑψίστης κοινωνικῆς δυνάμεως, ταύτην δ' ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐκπροσωπεῖ ἡ Πολιτεία· ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη πρέπει νὰ τελεσθῇ ὑπ' αὐτῆς καὶ οὐχὶ δι' αὐτῆς, διὰ τῆς προσηκούσης μεθόδου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἵνα καταστῶ σαφέστερος, ἡ Πολιτεία δικαιούται ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἄρσεως τοῦ ἐπικινδύνου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, πλουσίων καὶ πενήτων, ἀλλ' οὐχὶ νὰ ζητήσῃ αὕτη ἀπ' εὐθείας καὶ διὰ τῶν κυβερνητικῶν μέσων αἴρουσα τὸν ἀγῶνα τοῦτον νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀναλαμβάνουσα τὴν πλήρη αὐτῆς διεύθυνσιν. Ὑπὸ τὸν ἐλευθεριώτατον τῶν πολιτειακῶν τύπων ἡ τοιαύτη πολιτεία θέλει καταστῆ δεσποτική, ἐκνευρίζουσα τὸ ἄτομον, ἀπορροφῶσα τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καθισταμένη ἀπόλυτος κηδεμὼν τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ πολιτεία καθῆκον ἔχει νὰ ἐξασφαλίζῃ τὸ ἄτομον καὶ τὰ δίκαια αὐτοῦ, νὰ συντελῇ ἐμμέσως εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ καὶ τὴν τελείωσιν, ἀλλὰ τοῦτο διὰ τῆς παροχῆς προσφόρων μέσων, ἐγγυωμένων τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ ἐλευθερίαν. Πολιτεία, ἐνεργοῦσα κατὰ τὰ κηρύγματα τῶν κοινωνιστικῶν αἱρέσεων, παρίστησι τὴν εἰκόνα τοῦ τραχυτάτου νοητοῦ δεσποτισμοῦ. Τὸ ἄτομον ἐκλείπει, αἱ δυνάμεις αὐτοῦ μειοῦνται ὑπὸ τὸν ἰσοπεδωτικὸν κύλινδρον τῆς κυβερνητικῆς κηδεμονίας καὶ παμβασιλείας, ἐξ ὀνόματος δὲ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης διαπράττεται κατ' αὐτοῦ τὸ στυγερώτατον τῶν δυνατῶν κακουργημάτων.

Ἐν τῶν σπουδαιοτάτων διδαγμάτων τῆς ιστορίας εἶνε, ὅτι ἡ ἀληθῆς πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν εἰς ἑαυτὸ ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀτόμου. Ὁ ὑπὸ τῆς πολιτείας σεβασμὸς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας εἶνε ἀναγκαία συνθήκη τῆς ἰσχύος αὐτῆς, τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ λαοῦ, δρῶντος ὑπ' ἰδίαν εὐθύνην, ἔχοντος ἄρα πλήρη συνείδησιν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων. Ὁ Κοινωνισμὸς ἀρνεῖται τὸ δίδαγμα τοῦτο, ὑπέικων δ' εἰς ἀφηρημένας θεωρίας, ζητεῖ νὰ πραγματοῦσῃ τὴν δικαιοσύνην, ἀγνοῶν ὅτι καθ' ὅλοκληρίαν φρονεῖ αὐτὴν ἐν τῇ ἀρνήσει πάσης τῶν ἀτόμων ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, ταξινομῶν κατ' ἀνάγκην αὐθαιρέτως τὴν ἀνθρωπίνην εὐφυσίαν, ἐνῶ αὐτὴ ἡ φύσις διαμαρτύρεται κατὰ τοιοῦτου τερατώδους πραξικοπήματος.

Βεβαίως, τό γε νῦν ἔχον, ἡ κοινωνία ὑστερεῖ κατὰ πολλὰ ἐν τῇ διακανονίσει τῶν μεγάλων ἐκείνων προβλημάτων, ὧν ἡ προσήκουσα λύσις ὑπισχνεῖται ἀσφαλέστερον τὸ μέλλον. Τοῦτο ἤδη κατενόησεν ἡ ἐπιστήμη, παρακολουθεῖ δὲ τὰς θεωρίας αὐτῆς ἡ ἐνεργὸς πολιτικὴ. Ὁ ἐπὶ ὀλίγους μόνον μῆνας κρατήσας τὰ σκῆπτρα ἀειμνηστος Γερμανὸς αὐτοκράτωρ ἐν προκηρύξει πρὸς τὸν λαόν, διαπνεομένη ὑπὸ τῆς εὐγενεστάτης φιλανθρωπίας, ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς διακανονίσεως τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος διὰ τῆς προσηκούσης νομοθετικῆς ἐργασίας· ὁ δὲ υἱός, παρακολουθῶν τοῖς ἴχνεσι καὶ τῇ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ πατρός, ἐκάλει κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εὐρωπαϊκὸν ἐν Βερολίῳ συνέδριον πρὸς λύσιν τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος. Τὸ νόσημα ἐπισήμως ἐπιστῶθη, ἡ διάγνωσις ἐγένετο. Ὑπολείπεται ἤδη ἡ ἀρχὴ τῆς θεραπείας, ταύτης δ' ὀφείλουσι νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν αἱ πεπολιτισμένοι κυβερνήσεις, ἀποσοβοῦσαι τοὺς ἐπαπειλοῦντας τὰς τιμαλφεστάτας κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κινδύνους.

Ἡ εἰκὼν τῆς καθ' ἡμᾶς ιστορίας εἶνε ζοφερὰ, ἀλλὰ τούτου ἕνεκα καὶ ἀξία μελέτης καὶ προσοχῆς. Δεινὸς εἶνε ὁ τελούμενος ἀγὼν ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ. Δύο πολέμιοι παρίστανται ἀντιμέτωποι ἐν τῇ ἐξελισσομένῃ ἐποποιίᾳ. Ἐνθεν τὸ *Κεφάλαιον*, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τῶν καλουμένων κυβερνωσῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, ἐκεῖθεν δὲ ἡ *Ἔργασια*, ἄλλοτε ἡ μοῖρα τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλήρου καὶ σήμερον ἡ ἱστορικὴ δύναμις τῆς νέας ἀνθρωπότητος. Ἀμφοτέρων ἡ συμφιλίωσις οὐδὲ πόρρω ἐπιφαίνεται, ὡσεὶ πέπρωται ἡ ἀνθρωπότης νὰ λύῃ ἐκάστοτε τὸ πρό-

βλημα αὐτῆς διὰ τῆς βίας καὶ τῆς χειροκρατίας, πᾶσα δὲ τῆς ιδέας ἀποκάλυψις νὰ λαμβάνη τὸ βάπτισμα ἐν τῇ στυγερᾷ πάλῃ τῆς ἀνατροπῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως. Ζοφερὰ σημεῖα καταστροφῆς, εὐοίωνα ἀνακαινίσεως καὶ δημιουργίας διαφαίνονται ἐν ἀπόπτῳ ἐν μέσῳ τῆς τεραστίας ταύτης πάλης, ἐν ἣ πρωταγωνιστοῦσι πάντα τὰ τέρατα καὶ πάντες οἱ δράκοντες τῆς Ἀποκαλύψεως. Τὸ παρελθόν, ἐκπνέον, ὑποχωροῦν, ρίπτει τὰ πάρθια αὐτοῦ βέλη κατὰ τοῦ μακρόθεν ἀνατέλλοντος νέου κόσμου, παρισταμένου ὑπὸ τὴν δυσειδῆ μορφήν τῆς νύμφης τοῦ Ἀριόστου, ἣτις πρὶν ἢ ἐν τῇ ἀληθεῖ φύσει ἀποκαλυφθῆ, εἰδεχθεστάτη ἐπεφαίνετο τοῖς ἐρασταῖς καὶ τοῖς φίλοις.

Παρὰ πάντα ταῦτα, τὰ ἀνησυχίαν τοῖς ἀπαισιοδόξοις ἐμπνέοντα φαινόμενα, ὁ κόσμος βαίνει πρὸς τὰ πρόσω, πρὸς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν. Οὐδέποτε ἄλλος αἰὼν ἐπέλυσε τοσαῦτα πρόβλήματα, ὅσα ὁ καθ' ἡμᾶς. Ἡ χειραφέτησις τοῦ πνεύματος πραγματοποιῆται καθ' ἐκάστην, καθιστάμενη ιδέα καὶ συνείδησις τῆς σκεπτομένης ἀνθρωπότητος. Ἐν τούτοις πᾶσα ἐκβίασις τῆς χειραφετήσεως ταύτης πρὸ τῆς πεπρωμένης ιστορικῆς στιγμῆς δύναται νὰ σταματήσῃ μᾶλλον τὴν κίνησιν τῆς ἀποκαλυπτομένης ιδέας, τούτου δ' ἔνεκα καὶ ἡ ἀποτυχία πολλῶν ἐπαναστάσεων, μὴ ἐπιστάντος ἔτι τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ ἡ κυοφορουμένη ιδέα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εὐαρίθμων ἀτόμων, προτρεχόντων τῆς ἐποχῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, δὲν κατέστη ἔτι συνείδησις καὶ κτῆμα τῶν πολλῶν. Τὸ λυκόφως προαγγέλλει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ φῶς, ὑπὸ τὸ φέγγος τοῦ ὁποίου ὁ ἐργάτης ἄρχεται τῆς ἐργασίας.

Ἡ ἐπανάστασις εἶνε ἐκδήλωσις ιστορικῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ ἐκβασιν αὐτῆς τῆς ιδίας, δέον νὰ τελῆται κανονικῶς καὶ λελογισμένως. Τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς προσηκούσης ἀνατροφῆς καὶ τῆς σκοπίμου διοργανώσεως τῆς κοινωνίας, κατακτώσης σὺν τῷ χρόνῳ ὅ τι ἐπιτρέπει ἡ ιστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξις συνωδὰ τοῖς διδάγμασι τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Τῆς ἐπιστήμης. Αὕτη ἔστω ἡ διδάσκαλος, ἡ παιδαγωγὸς τῶν ἀνθρώπων. Ἐρμηνεύουσα τὰ ἀπόρρητα τοῦ παρελθόντος, ἔσται ἱκανὴ ἅμα νὰ ὑποδείξῃ τοὺς ὅρους καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιβαλλομένης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως. Ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος θέλει διδασθῆ τὰ δίκαια αὐτοῦ καὶ τὰ καθήκοντα, θέλει κατορθώσῃ τὰς ποι-

κίλας μεταρρυθμίσεις, κατευθύνων σκοπίμως τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸς κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἀρθήσεται ἀπὸ τῶν ταπεινῶν ὁρμῶν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ὑψίστην καὶ φωτεινοτάτην σφαῖραν τῆς Ἀνθρωπότητος, τῆς παγκοσμίου ἐνότητος, ἐν ἣ τῷ ὄντι θέλουσι λάβῃ τὴν πλήρη αὐτῶν ὑπόστασιν καὶ πραγμάτωσιν τὸ δίκαιον καὶ ἡ πολιτεία ὡς οἱ πρῶτιστοι τῶν παραγόντων τῆς ἠθικῆς εὐδαιμονίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή. . . . . σελ. 3

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Τὸ Δίκαιον καὶ ἡ Πολιτεία ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Πολιτείας
ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ.

Ἑλλάς

Κεφ. Α'	Δίκαιον καὶ Πολιτεία	σελ. 48
Κεφ. Β'	Οἱ Πρόδρομοι. — Πυθαγόρειοι, Σοφισταί, Σω- κράτης	» 59
Κεφ. Γ'	Πλάτων.	» 66
Κεφ. Δ'	Ἀριστοτέλης.	» 101
Κεφ. Ε'	Τελευταῖαι θεωρίαι. — Στωικοί	» 136

Ρώμη

Κεφ. Α'	Ἐπίδρασις τῆς Ἑλλάδος. — Πολύβιος	» 148
Κεφ. Β'	Κικέρων.	» 160

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Θεοκρατικὸν Δίκαιον.

Κεφ. Α'	Τὸ Δίκαιον τοῦ Χριστιανισμοῦ	σελ. 167
Κεφ. Β'	Ἡ θεία Πολιτεία. — Αὐγουστίνος	» 175
Κεφ. Γ'	Πάλη Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας. — Θωμᾶς Ἀκβινάτης, Δάντης Ἀλιγιέρης	» 184

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἀναγέννησις.

Κεφ. Α' Ἡ περὶ Δικαίου καὶ Πολιτείας θεωρία τῆς Ἀνα- γεννήσεως	σελ. 197
Κεφ. Β' Μακιαβέλλης	» 202
Κεφ. Γ' Ἰδεώδης Πολιτεία. — Θωμάς Μῶρος, Καμπα- νέλλας, Βάκων Βερουλάμιος	» 221

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Τὸ Δίκαιον καὶ ἡ Πολιτεία κατὰ τὴν Μεταρρύθμισιν.

Κεφ. Α' Μεταρρύθμισις	σελ. 230
Κεφ. Β' Οὔγων Γρότιος καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ	» 235
Κεφ. Γ' Μίλτων, Χόββης, Λώκιος	» 247
Κεφ. Δ' Βενέδικτος Σπινόζας	» 258
Κεφ. Ε' Ἰωάννης Βίκος, Γαετᾶνος Φιλαγγιέρης	» 264

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ἐπανάστασις.

Κεφ. Α' Ἡ Ἐπανάστασις καὶ τὸ δίκαιον αὐτῆς	σελ. 269
Κεφ. Β' Μοντέςκιος	» 275
Κεφ. Γ' Ἰωάννης Ἰάκωβος Ρουσσώ	» 285
Κεφ. Δ' Ἡ Ἐπανάστασις ἐν Γερμανίᾳ. — Κάντιος, Φίχτης	» 296
Κεφ. Ε' Ἀντεπαναστατικαὶ θεωρίαι. — Ἱστορικὴ καὶ Θεολογικὴ Σχολή	» 312

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Τὸ Δίκαιον καὶ ἡ Πολιτεία κατὰ τὸν δέκατον
ἔνατον αἰῶνα.

Κεφ. Α' Ἡ σύγχρονος περὶ Δικαίου καὶ Πολιτείας θεω- ρία	σελ. 326
Κεφ. Β' Ἡ σύγχρονος περὶ Δικαίου καὶ Πολιτείας θεω- ρία ἐν Γερμανίᾳ. — Ἐγγελοσ, Κράουζε	» 329
Κεφ. Γ' Αἱ περὶ Δικαίου καὶ Πολιτείας θεωρίαι ἐν Ἀγ- γλίᾳ. — Βένθαμ, Μίλλ, Σπένσερ.	» 341
Κεφ. Δ' Αἱ περὶ Δικαίου καὶ Πολιτείας θεωρίαι ἐν Γαλ- λίᾳ. — Κουζέν, Ζουφρουᾶ, Βενιαμὴν Κων- στάντιος, Γκυζῶτος, Γοκβίλλος	» 350
Κεφ. Ε' Αἱ νεώτεραι ἐπαναστατικαὶ θεωρίαι. — Κοινω- νισμός	» 360

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ. 282	στίχ. 27	ἀντὶ ἐλαστικώτερον	γράφε	εὐτονώτερον
» 282	» 28	» ἐλαστικότης	»	εὐτονία
» 296		» Κεφάλ. Τρίτον	»	Τέταρτον
» 336	» 14	» Σύγχρονος σχεδὸν	»	Σύγχρονος

